

באיך תערוג

ששים גיבורים

לזכות התורם בכל

מילי דמיטב

פנינים על פרשיות השבוע וענינא דיומא
מרבן של ישראל מרן הגראי"ל שטיינמן שליט"א

גליון 165.
שנה ג'
פרשת ראה
שנת תשע"ו

להערות, הארות והוספות על הענינים הנכתבים בעלון, לתרומות והנצחות, נא לפנות ל: okmail.co.il@0527680034 או ל: 0527680034 בין הסדרים. או בת.ד. 5397 ירושלים, או בפקס 0722164414 ולציין עבור מערכת עלון כאיל תערוג

פניני הפרשה

הנהגת ה' עניים ועשירים בעולם

אפס כי לא יהיה בך אביון (ראה טו, ד). פרש"י, ולהלן הוא אומר (פסוק יא) כי לא יחדל אביון. אלא, בזמן שאתם עושים רצונו של מקום, אביונים באחרים ולא בכם. וכשאין אתם עושים רצונו של מקום, אביונים בכם (במשך שנות הגלות, כשגויים עניים וישראל עשירים, ישראל סובלים. כי בגלות, העבירות מסובבות את הצרות הללו). בגמ' ב"ב י' תניא היה רבי מאיר אומר ... אם ה' אוהב עניים, למה אינו מפרנסם? א"ל, כדי שניצול אנו בהן מדינה-של-גיהינום. ומכל מקום, בודאי הכל בהשגחה מי יאה עני. דאל"כ, למה דוקא אלו סובלים בשביל שיזכו אחרים. לרש"י משמע, שאביונים בא בתוצאה מ'אין עושין רצונו של מקום. ובגמ' כתוב, שה' אוהב עניים. גם כתוב (תהילים קט, לא): כי יעמד לימין אביון להושיע משפטי נפשו. משמע "אותו" יותר משאר אחרים על אף שהוא חוטא. ואולי, כיון שלקה בעוונו, ה' אוהב אותו יותר.

גדר 'אביון' וגדר 'עני'

שם טו, ד. פרש"י, אביון דל מעני. ולשון אביון, שהוא תאב לכל דבר. והנה בכתוב נאמר: כי לא יחדל אביון. ומשמע שלא יהיו עניים. וכן נראה במושג-זקנים מבעלי התוספות דמקשה למי יתנו מעשר-עני בזמן שעושים רצונו של מקום? ומתוך, דלא יהיו אביונים, אבל יהיו עניים.

קדימות במצות צדקה

שם טו, ז באחד שערך. פרש"י, עניי עירך קודמין לעניי עיר אחרת (על אף שבגמ' מכות ז. בשערך, היינו אר"י) ומדכתיב: בארצך, ילפינן בספרי שיושבי אר"י קודמין ליושבי חו"ל. והדין שצריך להקדים עניי אר"י, זה כשאין עני מחו"ל בן-עירו. אבל כשהוא בן-עירו הוא קודם לעניי אר"י. והנה בסדר הקדימויות במשנה (הוריות יג.) לא נזכר קדימות זו כלל? ועי' דרך אמונה פ"ז ממתנות ענים סק"ב מש"כ.

ספק קדימות

שם יד, כט והגר והיתום והאלמנה. יל"ע, אם יש דין-קדימה לפי הסדר הכתוב כאן. ולמבואר במשנה (הוריות יג.) איש קודם לאשה להחיות, א"כ בלא"ה צריך להקדים יתום לאלמנה. אמנם יש לעיין, האם במצות צדקה, יתומה תהא לפני אלמנה? והעירו, דברמב"ם (סנהדרין כא, ו) מבואר דמקדימין דין-יתום לדין-אלמנה שנאמר: שפטו יתום ריבו אלמנה. וא"כ גם לגבי דין זה אפשר לדייק כנ"ל. אמנם שם הפריד הכתוב גם עניניהם, שכתב: "ריבו אלמנה".

אימוץ הלב בצדקה

טו, ז לא תאמץ את לבבך ולא תקפץ. משמע שבכדי - לא לתת - צריך אימוץ הלב, כיון שבני ישראל רחמנים בטבעם (יבמות עט).

ב' ספיקות בלאו דלא תאמץ

טו, ז והנה המרחם על העני ורוצה לתת, אלא שהוא קמצן, יל"ע אם עובר בלאו, דהא אינו מאמץ את לבו? יל"ע, אם עוברים על הלאו רק כשהעני מבקש ולא נותנים, או אפילו כשיודע שצריך ולא נותן. ונפקא מינה, אם עוברים בלאו כשלא נותנים לעני המתבייש לבקש?

בשיעור פרוטה למצות צדקה

טו, ז מעיקר הדין מספיק לתת פרוטה לצדקה לעני, על אף שבזמנינו אין מה לקנות בפרוטה. ועיין דרך-אמונה פ"א ממתנו"ע בביאור ההלכה ה"א בשם מהר"ל דיסקין שיוצאים גם בפחות משו"פ. ומקשה מהאמור בב"ק נ: שומר אבידה כשומר שכן בההיא הנאה דלא בעי

למיתב פרוטה לעני. ואי נימא דיוצאים ידי חובת צדקה בפחות מפרוטה, הרי הוכיח הש"ך חו"מ ר"ס ש"ג שאין נעשה שומר שכן פחות מפרוטה. ובעל קהילות יעקב סבר, שזה על ידי צירוף כמה חצאי פרוטות.

ועוד י"ל, כיון שהרגילות שלא לתת פחות מפרוטה, זה מספיק ליחשב כנהנה משמירת אבידה שיש בה ריוח של שוה פרוטה.

אין אדם מעני מהצדקה

טו, ז. והנה בעצם הדבר דשומר אבידה נחשב לשומר שכן בגלל ההנאה שנפטר מלתת צדקה לעני בעת שעוסק באבידה.

צ"ב, למה זה נחשב לרווח, הרי בשו"ע (יו"ד סי' רמ"ז סעי' ב') כתוב שאין אדם מעני מצדקה, ולא דבר רע ולא היזק מתגלגל על ידה והצדקה דוחה גזירות קשות ותציל ממוות. הרי שלא מפסידים על ידי נתינת צדקה? ועל כרחך צ"ל דרווח והפסד נמדד לפי הסתכלות אנשים באופן גשמי, והם רואים דנחסרים בממון.

"כבוד" במצות צדקה

טו, ח אשר יחסר לו. אפילו סוס לרכב עליו ועבד לרוץ לפניו. והנה זהו ענין של "כבוד", ולא של מחסור בממון. ומשמע שנכלל במצות הצדקה, גם נתינת כבוד. מספרים על החזו"א צ"ל שליווה אחד שהגיע אליו עד חוץ לביתו על אף שלא היה ראוי לכך. ואמר: שזה חסר לו. ומה שכתוב: לו, פרש"י, זו אשה. ולכאורה מה צריך לזה פסוק מיוחד, למה לא מובן שצריך לסייע לזה, וכי זה לא גרוע מסוס לרכב עליו?

צרות-עין בצדקה

טו, ט פן יהיה דבר עם לבבך בליעל. משמע שעל המחשבה הוא כבר עובר בלאו.

ורעה עינך באחיק האביון. קצת קשה, הרי מצות-הלואה שייכת גם בעשיר ולא רק באחיק האביון?

באילת השחר (גיטין לו:) תמהנו, למה הוצרכו לתקן פרזבול משום שנמנעו מלהלוות, הרי אם זמן הפרעון לאחר שביעית, אין שימוט. ואם קודם שביעית, הרי ישלם לו קודם. ואם חושש שלא יהא לו כסף לשלם בזמן שקבע ויגיע שנת השביעית, יש לו עצה: שביום האחרון יאריך לו את זמן ההלוואה לאחר השביעית, ואז לא ישמט (ועיין מש"כ שם).

זהירות מעבירת אימוץ הלב

מי שיש לו כסף ומבקשים מאיתו הלוואה, חייב להלוות. אבל לא לסחורה.

רבי חיים מוולאז'ין הרבה להלוות כספים. ובנערותו עשה סחורה, כי לא רצה שיהיה לו כסף מזומן, שאי אפשר לצאת ידי חובת הפסוק: פן יהיה עם לבבך בליעל. בתחילת יסוד ישיבתו החזיק את הישיבה מכספו.

צדקה בניענא

טו, י נתון תתן לו. משמע שהכוונה למצות צדקה. וכן נראה בב"מ. ומה שפירש רש"י: נתן לו - בינו ובינך, זה שייך לצדקה דעדיף לתת בצנעא, אבל להלוות הרי אסור בלא עדים (ב"מ עה:).

האם מצות צדקה מצוה זמנית?

טו, יא כי לא יחדל אביון מקרב הארץ. אפילו אם בעתיד לא יהיו אביונים, אבל עכשיו יש. ולמה התורה הוסיפה: כי לא יחדל אביון מקרב הארץ?

אלא שיש להסתפק, במה שכתוב: כי לא יחדל אביון, האם כי כך תהא המציאות, או אומרת התורה שלא יהא גזירה שיחדל אביון.

ואם נימא כן, נמצא שמצות-צדקה איננה מצוה-לעולם. אם מצות צדקה בגלל העניים, והעניות איננה לעולם, אז זהו מצוה זמנית, ויש בה דינים אחרים. אלא לכן אמר הכתוב: כי לא יחדל אביון, שממילא זהו מצוה ככל המצוות. (ועי' לעיל ד"ה גדר)

ענין בפרשה - אמירת תהלים

בבוא ימי חודש אלול שבו נהגו ישראל לומר פרקי תהלים נביא כאן דברים מרבנו שליט"א ענינים אלו.

טוב מעט בכונה...

נשאל רבינו מנשים צדקניות שרוצות לארגן קבוצת נשים שיאמרו כל יום את "כל ספר תהלים", שכוחו גדול מאד, כמבואר הענין בספר פלא יועץ. (ערך תהלים) וכדי לחזק את הדבר רוצים לתת על זה סכום כסף, ויהי בזה ג"כ היכי תימצא להחזיק לומדי תורה.

ועצם הדבר שיבחר רבינו שזה דבר טוב [וכמובן באופן שאינו בא על חשבון הבית והילדים] אך התפלא למה צריך לתת על זה כסף? וכי כל דבר צריך כסף? וכשטענו שדבר שעושים בלי כסף, לא מרגישים מחויבות כל כך, ולפעמים אומרים ולפעמים לא וכו', ועל ידי הכסף ישנה מחויבות לשמור על הקביעות בשלימות.

השיב רבינו "טוב מעט בכונה מהרבות בלא כונה." והיינו שטוב שיאמרו פחות ובלי כסף, מאשר יאמרו הרבה עם כסף.

ועל עצם הרעיון תמה רבינו, מי ישלם על אמירת התהלים, וכי למי שיש לו ח"ו צרות, יש לו כסף, והרי אחד מהצרות שיש לאנשים, הוא מה שאין להם כסף..

ולפני כמה שנים באו לרבנו זוג כאוב ומדוכדך מאחת המדינות הרחוקות, ובכו שכבר הרבה שנים הם מחכים, ולא זכו עדיין בפרי בטן, ויעץ להם רבינו עצה זו שיאמרו שניהם כל הספר תהלים בכל יום, וכששאלו שזה לוקח להם בערך ארבע שעות, ולא יוכלו לומר הכל בבת אחת, אמר רבינו שיכולים לחלקו לחלקים ובכל פעם שיש להם זמן יאמרו מעט, והעיקר שיסיימו את הספר כל יום. ולאחר כשנה ביקשו לבשר לרבנו שנולדה להם בת, ושמח עמהם. (פרי חיים)

מועיל לצרות

לאחד שהתאונן בפני רבינו שיש לו הרבה צרות בכמה דברים, אמר רבינו שיש בתהלים אצלו ב' כרכים (מקראות גדולות נ"ך אורים גדולים) בסוף קונטרס שמוש תהילים, מרב האי גאון כל מזמור על מה מועיל, שיראה זה ויבדוק לדברים שצריך ויאמר המזמורים המועילים לצרות שיש לו. [א"ה ומזכר שימוש תהילים כבר בראשונים ראה ש"ת הרשב"א ח"א סימן ת"ג ועוד] (צדיק כמתר יפוח)

הבנות יאמרו תהלים

שאלו לרבינו שהילדים חלמו שהאבא שנפטר צריך עזרה, אמר רבינו שהבנים ילמדו משניות והבנות יאמרו תהלים. (שם)

אם יאמר תהלים בלי לתקן מידותיו

אמר לי רבינו בא אלי אחד מקהילה שלטענתו אירעו שם כמה צרות, ועכשיו בנו חלה ל"ע, אמרתי לו שיש אומרים שאם בבית אחד התגרשו הדיירים שם כמה פעמים זה בעיה בבית, ואני אומר וכי הבית חטא?, אנשים חוטאים!!! [נכון שיש גם ענין בבית] אבל העיקר הוא איש בעונו ישא.

ואמרתי לו שיאמר כל יום את כל ספר התהלים, וכן אשתו, ובדמעות דהא שערי דמעות לא ננעלו.

אף שאמרתי לו לומר תהלים, שכחתי לומר לו שאם יש ענין של בין אדם לחברו לא יועיל התהלים, כגון שרוצה שכנו לבנות, והשני לא נותן רשות מאיזה סיבה רחוקה וכדו', ובזה מצער את חברו, [ואחרי שבאים עליו צרות כבר מוכן שיבנה אף אלף חדרים]. (שם)

מזמור קיט

שח רבנו: בלילה כשאני מתעורר קשה לי לראות, לכך הרבה פעמים אני אומר פרק קי"ט בתהלים שיש בזה מעלה מיוחדת של א' ב' כפול שמונה (עי' ברכות ד' ב') (שם)

סגולה ליפקד

אחד בא לפני רבינו להתברך להפקד ביזרע של קיימא: אמר רבינו ג' דברים: א. לבדוק מזוזות. ב. לבדוק אם לא פגע במי שהוא. ג. לומר הוא ואשתו כ"א כל יום את כל התהלים [והתבטא וכי ניתוחים יותר קל לעבור] והוסיף שאין צריך דוקא ברציפות.

שאלתי לרבינו בדבר הסגולה שאמר לזוג שלא נפקד לומר כל יום את כל התהלים, אם גם לאברך כולל זה מתאים, רבינו לא חילק, והסביר לי שענין "לשמה" זה ענין מאד גדול, ומאד קשה לקבל ע"ע להתחזק באיזה דבר רק לשמה, אבל באמירת תהלים שלא נהנים מכך וזה רק

בכוונה בשביל להתפלל, בזה יש מעלה גדולה [א"ה וראה ה שהבאנו בגליון חג השבועות על ענין לימוד המקרא לשמה]. (שם)

איזה פרק לקחת

עוד שאלה: מחלקים תהלים בין הנשים יש ענין איזה פרק לבחור, אמר רבינו שאין הבדל אבל אם רוצה תיקח פרק קי"ט שיש שם את כל האותיות. (שם)

לתקן חטא

אחד שאל לרבינו היות והיום זה ימי השובבי"ם מה יכול לעשות לתקן את החטא, והוסיף ואמר להתענות אינו יכול מסיבות בריאות, וכן לא זכה לכתרה של תורה.

השיב רבינו שידבר פחות, ויאמר הרבה תהלים [והוסיף אם הוא הי' בר הכי הייתי אומר לו גם ללמוד הרבה גמ']. (שם)

להציל בגיוס תרומות

באחד הפעמים שהרב אלחנן ו. הוצרך לסכום גדול של כסף עבור החזקת הכוללים, רבינו הציע לו לומר את כל התהלים בכותל, והיה פעם שאמר לו לומר כל יום שהי' בחו"ל כל התהלים [והי' מצב שראו עוזריו שלא בא כיון שהי' באמצע התהלים ולא רצה לדבר באמצע, אספו הכסף בלעדו] וכן חשבו הגבירים שמשוה לא כשורה אצלו שניסו ליצור קשר עמו וענה להם בטלפון באמצע התהלים בקול נו נו, חשבו שאירע לו משהו, וריחמו עליו ודאגו לו לכסף שהיה צריך עבור הכוללים. (שם)

חמשים פרקים

שח אחד מגדולי רה"י שליט"א, שדרכו לפני שנוסע לחו"ל לגיוס כספים לשיבתו, לבקש רשות וברכה מרבנו שליט"א. ובאחד הפעמים אמר לו רבנו שלפני שיתחיל באסיפת הכספים יאמר חמשים פרקי תהלים.

והוא נסע ושכח מכך, בשדה התעופה באצרה"ב חקרו אותו על סיבת בואו והוא לא ידע טוב אנגלית וכנראה אמר משהו לא טוב, ואמרו לו שישאר כאן ויצטרך לחזור בחזרה במטוס לארץ ישראל, ואין לו רשות ליכנס, והוא ניסה בכמה דרכים ולא הצליח ואז נזכר במה שרבנו אמר לו לומר חמשים פרקים, ואמר בהתעוררות חמשים פרקים.

ומיד בסוף התפילה נכנס לשם בן אדם שדיבר עמו בעברית ושאל אותו מה קרה לו, וסיפר לו מה קרה, והלה יצא לכמה דקות ודיבר עם האחראים ואמר לו שזה סודר והוא יכול להיכנס לארצות הברית, הוא הסביר להם את מה שהתכוין.

ואז אותו ראש ישיבה שאל את אותו אדם מהיכן הגיע וכיצד יודע כ"כ טוב עברית, שהיה נראה שהוא אחד מהעובדים במקום, ענה לו הלה 'אל תשאל שאלות מיותרות'.

השתדלות לס"ד

מרון שליט"א רגיל לומר: אמירת ספר תהלים כל יום הוא עיצה והשתדלות לסיעתא דשמיא לחיזוק הרוח והגוף ולשמירת בריאות האדם ומשפחתו יותר מכל מיני בדיקות רפואיות. (דפי עיון 264 ועיי"ש)

התרת נדרים

במוצש"ק ויצא תשנ"ו ביקש רבנו שיעשו לו התרת נדרים מה שנהג לומר כל יום סכום מזמורי תהלים ועכשיו מרוב הטרדות הפונים אליו אינו מספיק ויוצא שאומר בלי כונה, והוא מתחרט על שלא אמר הנני עושה בלא נדר ואם הי' יודע שלא יוכל לאומרו בכונה לא הי' נודר כלל והותר לו, ושאלו אותו סו"ס הרי צריך את אמירת תהלים, ואמר שבלי כונה אינו מועיל.

מכתב רבנו לספר תהלים המפורש

כבוד הרה"ג ר' יעקב וינגרטן שליט"א
אחרי שכתר"ה זכה לעשות ביאורים להמחזורים של החגים שיהי מובנים לכל המתפללים בהם, נפשו אותה לבאר ספר התהלים, אשר כל ישראל בכל הדורות משבחים בזה ומתפללים להקב"ה, וכל התפלות שאנו מתפללים לו יתברך רובם מתהלים אשר זיכנו צורינו מתנה טובה, ובודאי יש הרבה שצריך לבאר פירושים.

ויזכה כתר"ה לעשות אזנים לספר התהלים, ובודאי יהא נחת רוח להקב"ה כשמבינים מה שאומרים, ויתווספו זכויות לכלל ישראל.

ונזכה להושע בקרוב לגאולה האמתית בב"א.

קצת ביאורים בתהלים מרבנו שליט"א

שערי דמעה לא ננעלו

שמעה תפלתי ה' ושועתי האזינה אל דמעתי אל תחרש כי גר אנכי עמך תושב ככל אבותי (תהלים ל"ט י"ג)

ואיתא בגמ' ב"מ (נט, א) א"ר אלעזר, מיום שנחרב בית המקדש, ננעלו שערי תפלה, שנאמר גם כי אזעק ואשוע שתם תפלתי, ואע"פ ששערי תפלה ננעלו, שערי דמעות לא ננעלו, שנאמר שמעה תפלתי ה' ושועתי האזינה אל דמעתי אל תחרש.

ולכאורה, מאי ראייה דגם אחרי החורבן מועיל תפילה בדמעות, דאולי זה מיירי רק לפני החורבן?

ויש לפרש הראייה דשערי דמעות לא ננעלו, אפילו שחרב בית המקדש הוא, משום דמפסוק דאל דמעתי אל תחרש, יש ראייה דכח תפילה שהיא בדמעות מועילה יותר, וכיון שכן, בפסוק דכתיב שתם תפלתי מגלה רק דתפילה לא מועלת, אבל לגבי דמעה לא גילה הכתוב דנסתם השער, וממילא כדקאי קאי. (אילת השחר בבא מציעא דף נ"ט ע"א ד"ה אל דמעתי אל תחרש)

יפול מצדך אלף ורובה מימין

יפול מצדך אלף ורובה מימין אלך לא יגש (תהלים צ"א ז) פירש רש"י: יפול מצדך, לשון חנייה, כמו (בראשית כ"ה) על פני כל אחיו נפל.

ביבמות דף כ"ד ע"ב פירש רש"י על הפסוק מי גר אתך עליך יפול, יפול ינוח לעולם הבא, כמו על פני כל אחיו נפל, יפול מצדך אלף. ומבואר ברש"י, דיפול מצדך אלף היינו שינוחו בצידו, אבל שאר מפרשים פירשו כפשוטו, דיפלו לפניו האויבים. (אילת השחר ביבמות דף כ"ד ע"ב רש"י ד"ה עליך יפול)

קללת חנם

בספר תהלים של רבנו עה"פ (קל"ו, ו) "תדבק לשוני לחיכי אם לא אזכרכי ציין רבנו: עיי' מכות יא, א

דהנה איתא שם בגמ' במכות (י"א) אמר רב יהודה אמר רב קללת חנם אפי' על חנם היא באה, וא"כ צריכה לשונו להדבק אפי' שזוכר את ירושלים?

ובשיעורים אמר רבנו תשובה: יש תנאי קיום, ויש תנאי ביטול, תנאי ביטול הפשט שהמעשה חל רק שיש אפשרות לבטלו ע"י התנאי, ומשא"כ בתנאי קיום כל זמן שלא חל התנאי המעשה לא חל,

וי"ל דכאשר החכם מקלל בתנאי ביטול אז חלה הקללה, אמנם אם עושה החכם תנאי קיום כל זמן שלא חל התנאי מעשה הקללה לא חל, ודוד המלך עשה "תנאי קיום" שכל זמן שיזכור את ירושלים לא תחול הקללה כלל, ורק כאשר לא יזכור יחול התנאי. (אפיקי איל)

לפי משא הבריות...

רש"י בתהלים קמ"ז י"ז עה"פ משליך קרחו כפתים, מביא מדרש הכל לפי משא הבריות, העני לפי חוסר מלבושיו מיקל עליו. והיינו שהעני שאין לו במה להתכסות עושה הקב"ה שלא יהי' לו קר.

ואמר רבינו שיש לדון בעשיר שנכנס לביתו של עני, האם גם לעשיר לא יהי' קר מחמת שהיקל הקב"ה את הקור בשביל העני, או שלעני לא יהי' קר ולעשיר כן.

לדוד שמרה נפשי כי חסיד אני

הנה הספר מסילת ישרים ידוע שהוא בנוי ומסודר על פי המאמר של רבי פנחס בן יאיר במס' עבודה זרה (דף י"ט א') שאומר האיך מגיעים לדרגה הכי גדולה. ומתחיל בתחילה בזהירות ואח"כ זריזות, וכן כל המדרגות עד שמגיע לדרגה של רוח הקדש. ואחת מהמדרגות הכי גדולות היא ה"חסידות", והיא לא דרגה פשוטה וכמו שמאריך המסילת ישרים לבאר מה היא המדרגה של חסידות.

אך מצד שני מצינו בגמ' בברכות (דף ד' א') על מה שאמר דוד המלך בתהלים "לדוד שמרה נפשי כי חסיד אני". נחלקו לוי ור' יצחק חד אמר כך אמר דוד לפני הקדוש ברוך הוא, רבונו של עולם לא חסיד אני שכל מלכי מזרח ומערב ישנים עד שלש שעות ואני חצות לילה אקום להודות לך, והשני אומר שאמר דוד לא חסיד אני שכל מלכי מזרח ומערב יושבים בכבודם ואני ידי מלוכלכות בדם ובשפיר ובשליא כדי לטהר אשה לבעלה.

ויש להתבונן בזה כמה דברים, קודם כל האיך זה שלא נזכר כאן בגמ' אפי' אחד מהדברים שאומר המסילת ישרים מה זה חסידות, שהרי דוד

המלך אומר לא "חסיד" אני, א"כ הי' צריך לומר איזה שהיא הנהגה של חסידות מה שמביא המסילת ישרים. והגמ' לא מזכירה דברים אלו, רק דבר זה שכל מלכי מזרח ומערב ישנים עד ג' שעות והוא חצות לילה אקום, וממנ"פ אם כזה דבר כבר נקרא חסידות, למה המסילת ישרים לא מזכיר את זה. וכן הדבר השני שאומר, הוא לא מהדברים שנזכר במסילת ישרים.

ועוד צריך להבין מנין לקחו האמוראים לפרש את הכונה לדברים אלו, היכן זה נרמז בדברי דוד המלך, וכן למה כל אחד לא מסכים עם הפירוש של האמורא השני. ובכלל צריך לדעת מהו הלשון "לא חסיד אני" וכו', בלשון תימה! למה אומר בכזה לשון, ולא אומר חסיד אני, בלשון נוחותא.

וכנראה הביאור הוא כך: שזה הבינו חז"ל שדוד המלך לא ילך להתפאר שהוא חסיד, וכמו שבאמת הגמ' שואלת אח"כ דוד מי קרי לנפשי חסיד? ולכן הי' קשה לאלה האמוראים האיך זה שבא דוד ואומר שהוא חסיד וצריך לשמור אותו בגלל זה, הרי חסיד זוהי מדרגה כ"כ גדולה? לכן פירשו שאין כונתו למדרגה הגדולה של חסידות, אלא שאפי' במדרגה הקטנה שלי, לפי המצב שלי, גם דרגה כזו יכולה להיחשב לחסידות.

כי כל אדם נקבע לפי המצב שלו, ומלך היות והוא רגיל בתענוגים ותפנוקים ובכל הדברים הללו, קשה לו מאד להתגבר ולעשות כזה דבר שבאמצע הלילה יקום להודות לקב"ה, והרי על מי הוא מדבר, מה שאומר שכל כל מלכי מזרח ומערב וכו' הרי זה גויים ומה הוא מתחשב בגויים, אלא שאומר כי המצב של מלכות הוא כזה, שיש לו כל טובו וממילא אדם כזה קשה לו להתגבר, כי לא חסר לו כלום. ואדרבה מה שכן אדם יותר מפונק ושקוע יותר בעונג וכל טוב, למה שיקום באמצע הלילה, להודות.

ומשמע שאפי' שיש עוד יהודים שקמים בחצות לילה להודות, אבל הם עדיין לא יכולים לומר שבזה הם נשלמים בדרגה של חסידות, ורק מלך היות ובמצב שלו קשה לו מאד להיות כמו אדם פשוט, היות והוא מרגיש את עצמו שלא חסר לו כלום. ולמה שיפריע באמצע הלילה את השינה שלו, בשביל להודות לך על משפטי צדקיך. וביחס למצב כזה, אפי' אם הוא לא עושה דברים גדולים כ"כ שהם בדרגה של חסידות, נחשב ג"כ חסידות. היות שיש לו התגברות מיוחדת על היצר, שבא היצר ומסית אותו - מה פתאום אתה צריך להיות ככה? וכשמתגבר על זה, זה נחשב כבר חסידות!

והמאן דאמר השני אומר שבזה עדיין לא נחשב לחסיד. אלא רק בזה שידי מלוכלכות בדם ושפיר ושליא. מלך! עושה כאלה דברים! הרי כל מלכי מזרח ומערב יושבים בכבודם, ולא עושים כלום. ופתאום כאן יהי' מלך שעושה כזה דבר שלא מתאים לפי הכבוד של מלך, מי שעושה ככה, במצב כזה גם זה כבר נחשב לחסידות.

וזה מה שאומר דוד המלך, כי אמנם אצל אדם פשוט, להגיע למדרגה של חסידות צריך הרבה עבודה, נורא ואיום! אבל אצלו גם דבר כזה, נחשב כבר ג"כ ענין של חסידות.

ולפי"ז נוכל ללמוד גם בנוגע אלינו, הרי יודעים כולם שלגבי הצדיקים והחסידים שהיו בדורות הקודמים, הדור שלנו האנשים הם מאד עניים. וחז"ל אומרים (בסוף סוטה) משמת אדם גדול זה בטלה חסידות, ומשמת אדם גדול אחר בטלה ענוה, וכל מיני דרגות שנחסר בדורות האחרונים. ובדורינו! אין מה לדבר, איזה חסידות! איזה דרגות! ובכל זאת הרי חז"ל תקנו תפילת שמונה עשרה בנוסח שנוגע לכלל כלל ישראל בכל הדורות. ושם יש ברכה על הצדיקים ועל "החסידים", ואיפה יש היום חסידים? בדורות שלנו היכן יש חסידים, היכן יש צדיקים, בקושי בקושי...

אלא גילו לנו חז"ל שגם בדורות אלו יכול להיות חסידים, כי לפי הדרגה של הדור, לפי העניות של הדור, אם בן אדם עושה אפי' דברים כאלו שבדורות הקודמים לא הי' נחשב לכלום, היום בן אדם כזה הוא ג"כ חשוב, ועל זה תקנו חז"ל על הצדיקים ועל החסידים, לפי הדור! ואם זה דור כזה שפל, כזה ירוד, אם אחד עושה קצת לכבוד שמים, עושה "לשם שמים" אפי' בדברים לא כ"כ גדולים מה שדרשו מהדורות הקודמים, היום גם זה נחשב קצת לחסידות. ולכן תקנו לומר בכל הדורות על הצדיקים ועל החסידים. (קובץ עטרה שעיטרה)

יום היארצייט של מרן הגאון רבי נפתלי צבי יהודה ברלין הנצי"ב זצ"ל - נלב"ע כ"ח אב תרנ"ג

אודות הנצי"ב כבר הבאנו כמה ענינים בגליון פר' ראה תשע"ה מה שקיבל רבנו מש"ב הגרש"ז ריגר זצ"ל שלמד בוואלוזין ונביא כאן עוד כמה דברים

הנצי"ב היה צם להבין רשב"ם קשה

מספרים העולם שפעם נשאל הנצי"ב על רשב"ם קשה בגמ' ב"ב ע"י רבי שמעון שקאפ זצ"ל, (כאשר היה בחור) ואמר לו שצם כמה ימים בשביל להבין זאת. ואמר הגרש"ש שאם הוא צם בשביל זה, צריך להיכנס לשיעורים שלו.

איזה איבר חולה

מספרים על הנצי"ב מוואלוזין זצ"ל שפעם הלך לרופא ושאלו מה יש לו? ונתן לו הרופא תרופה, ולא לקחה ואמר שכל מה שהלך לרופא משום שרצה לדעת באיזה איבר הוא חולה וממילא ידע על איזה עבירה עליו לעשות תשובה.

הנפש החיים (פרק כ"ט) כתב וז"ל: וכן ידוע בזוהר שהתרי"ג מצוות הם מכוונים כנגד התרי"ג איברים וגידים שבאדם ובעשות האדם אחת ממצוות ד' כראוי מתקדש ע"י אותו האבר המכוון נגדה ומחיה אותה, עכ"ל, והסביר: שאדם לפי"ז יכול לדעת שאם עשה עבירה "בכתף" אז הכתף הוא יהיה הראשון לבעיה וכו'. ידוע המעשה (עי' קב הישר פ' פ"ז) עם האריז"ל שכאב להמהר"ו הכתף ואמר לו האריז"ל "כתף" אותיות "תכף" כיון שדיברת בין מים אחרונים לברכת המזון, לכך נענש בכתף. (אפיקי איל)

התמדה עצומה

שמעתי מרבי ישראל גרשון זצ"ל בנו של מרן הגר"ח הלוי זצ"ל: דהנצי"ב מיד אחרי החתונה שלו עלה לעליית הגג וישב למד בהתמדה עצומה יומם ולילה במשך עשרים וחמש שנה! ולא ירד מן העליה לצורך שום דבר חוץ מתפילות וצרכי הגוף. ולמד עד כלות הכוחות, וכך למד בהתמדה רבה ורכש לעצמו בקיאות נפלאה וגדולה בכל חדרי תורה.

[ולפני כן היו מזלזלים בו שפ"א ראו אותו לומד קצות, אמרו לו זה לא בשבילך תלמד גמרא רש"י טוב, וזה מספיק לך].

וד"ז הבאנו שנה שעברה בגליון, והוסיף על כך מרן הגר"י אדלשטיין שליט"א [בעת שעבר על הדברים], שזקנתו שהיתה גרה בוואלוזין סיפרה לו, שהשידוך עם הנצי"ב היה כך, שבתו של ר' איצליה התבגרה ולא מצאו שידוך מתאים, [היא היתה כבת י"ד שבזמנם היה נחשב כבר לבוגרת] ואז אמר ר' איצליה לאשתו שהבחור הראשון שיבוא לבית מהישיבה הוא יהיה החתן, והנצי"ב הגיע בדיוק לשם, ומאוד הצטער ר' איצליה כי חשב שהוא בחור חלש, ולמעשה עשו את השידוך, והנצי"ב למד בהתמדה עצומה עד שנהפך לאחד המיוחד מגדולי ישראל.

השירה בסעודה שלשית

סיפר רבנו שסיפר לו רבי שמחה זליג על סבו שלמד בשיבת וולוז'ין [אביה של אמו של רבנו] שנפטר צעיר ושמו היה רבי משה אליהו זצ"ל. וסיפר לו רבי שמחה זליג על אותם ימים ואמר לו שזוכר הוא את השירה ששרו בסעודה שלישית שישבו ושרו בדבקות את השיר ליבי ובשרי וכן שהיה בעל כשרון גדול מאוד ולמד עם ר' יצחק יעקב מפונביז' [ר' איצליה] שם בשיבה. [א"ה ואת השיר הזה לבי ובשרי שר רבנו בעידנא דחזוונא להתעוררות לעבודת ה']

ביזוי ת"ח

סיפר לי הגאון ר' שמחה זליג זצ"ל דכשהגר"ח ברלין זצ"ל בא להתחיל לומר שיעור בוואלוזין היו בחורים שרצו למנוע ממנו והניחו שולחן בפתח שלא יכנס וכאשר ניסה להיזדוץ שוב דחפו את השולחן ובסוף אותם הבחורים לא היה להם יום אחד טוב במשך כל ימי חייהם כיון שביזו תלמיד חכם.

ויש לדעת דבר נורא כי אם נענש כאן בעולם הזה זה יותר טוב כי זה רק זמני אבל אם יענש בעולם הבא שם זה יהיה נצח וזה נורא.

[א"ה ונביא כאן לתועלת מכתב של ח"א זצ"ל ששלח לר' חיים ברלין לבקש מחילה על מה שעשה. (נדפס בס' בדרך עץ חיים ח"א עמ' 69)

יום א' לפרשת ויצא יעקב תרס"ט אל כבוד האדמו"ר הגאון הגדול חריף ובקי סיני ועוקר הרים נר ישראל עמוד הימיני פטיש החזק שלשלת היוחסין וכו' וכו' כקש"ת רבי חיים ברלין שליט"א כיאות לכת"ר אדמו"ר יבוסר כי קודם השבת הזה נתקבלתי לרב פה ואבקש מכת"ר לטרוח ולכתוב לי מכתב ולברך אותי אשר אצליח כאן ברוחניות ובגשמיות הנה באתי לבקש את בתי"ר הגאון להשתטח תחת רגליו ולבקש מחילה מכבוד הג' אשר בעת היה הניצוח בהישיבה בוואלוזין ואף שכמדומה לי שבמעשה לא עשיתי שום דבר לצער את כת"ר אך בדברים בודאי דברתי וסייעתי את המצעים אותו ואף במעשה אינני זוכר בודאי כי לא עשיתי, ופן גם במעשה עשיתי איזה דבר וצערתי את כבוד הגאון.

ואני רואה הרבה כי נענשתי ואני תולה במדה כנגד מדה כי בודאי מחמת שגם אני הייתי בהכת המצעים את כת"ר הגאון ואני בצער גדול מה שלא בקשתי מחילה מכת"ר הגאון עד כה אך עתה שמתתי אל לבי למה לי לחשות לטוב את אשר בכוחי לעשות ולבקש מחילה מובטחני בטוב לב של כת"ר הגאון כי בודאי יראה בשברון לבי ונמוכת רוחי וימחול לי בלב שלם ויתפלל עלי שלא אענש כלל עבורו ואבקש מאדמו"ר כת"ר הגאון לכתוב לי לכל הפחות איזה תיבות אשר כת"ר הגאון מוחל לי בלב שלם על האדרסה הנקוב למטה ולמצוה רבה יחשב לכת"ר הגאון ובזכות הזה יזכה לראות נחת ועונג מכל יוצאי חלציו ממני תלמידו החפץ בהצלחתו ומברך אותו ואת כל הנלווים.

למכתב זה של בקשת המחילה מיהר רבי חיים ברלין להשיב: עזרי מעם ה' א' לסדר גם קמה אלמתי לפ"ק ירושלים לרב

אנכי עפר ואפר ואין אני כדאי לפני המקום יתברך שמו כי יענש חס ושלוש שום אדם בסיבתי ובר מן דין כבר באותם הימים שצערוני אמרתי בכל לילה כמר זוטרא מגילה כ"ח א' שרי ליה לכל דצערן לי ואין לו לחוש כלל לדרוש ממני מחילה כי מצדי כבר מחלתי, אמנם מאי דשקליה למטרפסי ונענש מן השמים זה בשביל שני דברים

א' בשביל חילול ה' הגדול שגרם וכבר שנה לנו רבי יוחנן בן ברוקא במשנתו אבות פרק ד' משנה ה' אחד שוגג ואחד מזיד בחילול ה' ועל זה היה רבי ישמעאל דורש יומא פ"ו א' שמי שיש חילול ה' בידו אין כח בתשובה לתלות ולא ביום הכפורים לכפר ולא ביסורים

ב' בשביל צערו של רבו המובהק מר אבא הגאון מאור הגולה זצוק"ה שגרם לו אז במובן והרי צדיק יסוד עולם בזה כדאי הוא להיות קודשא בריך הוא תבע ביקרו ברכות י"ט א ובפרט שיכול להיות שמהצער הגדול הזה שגרם לו היה התחלה למחלתו האחרונה שנפטר על ידה מן העולם, ולצערו הגדול של אבא הרי אין בידי למחול וברצותו לבקש תרופה לזה הרי דינו אמור במגן אברהם סימן תר"ו ס"ק ר בשם ים של שלמה.

הגאון ר' רפאל שפירא חתן הנצי"ב

סיפר רבנו על הגאון רבי רפאל שפירא זצוק"ל היה שתקן מופלג ביותר, עד שהיו אומרים עליו אימרה - שכשאשר מתעייף מרוב שתיקה, שווייגט ער נאך מערה, פי' הרי הוא שותק עוד יותר... (פרי חיים)